

EPITHET IN THE SYSTEM OF TROPES AND STYLISTIC FIGURES

Parmanova Feruza¹

Jizzakh State Pedagogical University

KEYWORDS

Uzbek language, tropes,
stylistic (syntactic) figures,
metonymy, metaphor,
synecdoche, epithet, litota

ABSTRACT

This article provides a brief overview of tropes, stylistic figures, and epithets, and brief analysis of epithets in the system of tropes and stylistic figures.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7086310

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Master of Jizzakh State Pedagogical University, UZB

TROP VA STILISTIK FIGURALAR TIZIMIDA EPITET

KALIT SO‘ZLAR:

o‘zbek tili, troplar, stilistik(sintaktik) figuralar,metanimiya, metafora, sinekdoxa, epitet, litota

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada troplar, Stilistik figuralar va epitetlar haqida qisqacha ma'lumotlar, trop va stilistik figuralar tizimida kelgan epitetlarning qisqacha tahlili bayon etilgan.

Tilga ta'rif berilganda, unga nisbatan "millat ruhi", "millat ko'zgusi" kabi tashbehlar keltiriladi. Yozuvchi Ulug'bek Hamdam "til – millatning ma'naviy pasporti" deya ta'rif beribdi. Haqiqatan ham, tilda millat ruhi yashaydi, millat hayotida yuz berayotgan o'zgarishlar tilda xuddi ko'zgudek aks etib turadi. Ulug' bobokalonimiz Abdulla Avloniy aytganidek: "Milliy tilni yo'qotmak millatning ruhini yo'qotmakdur". Shuning uchun ham milliy til har qanday davlatning ramzlaridan biri hisoblanib, tilning takomili, rivoji davlat himoyasida bo'ladi.

Hammamizga ma'lumki, har bir tilning o'zaro ichki qonun-qoidalari, boshqa tillarda kuzatilmaydigan hodisalari mavjud. O'zbek tilida ham mana shunday fonetik, leksik, grammatik qonun-qoidalar mavjud bo'lib, bu tilimizning naqadar boy ekanligi va tilimizda ulkan imkoniyatlar mavjudligidan dalolat beradi. Mana shunday tilimizning boy imkoniyatlaridan biri bu so'zlarimizni o'z ma'nosidan tashqari bo'lgan ma'nolarda qo'llash, ularni turli xil o'rinlarda turli xil shakllarda bayon etish imkoniyati, so'zlarga qo'yiladigan qo'shincha ekspressiv bo'yoqdorliklar va hokazolardir. Ushbu maqolada O'zbek tilida Shu kungacha nisbatan kamroq o'rganilgan troplar, stilistik figuralar va epitetlar haqida qisqacha fikr-mulohazalar aytib o'tmoqchiman.

O'zbek tilida qo'shimcha ekspressiv vositalar keng qo'llaniladi, masalan, troplar va nutq shakllari. Troplar - so'zlarning ko'chma ma'noda ishlatilishiga asoslangan nutq burilishlari. Ular yozuvchi yoki notiqning ifodaliligini oshirish uchun ishlatiladi. Troplarga: metafora, epithet, metonimiya, sinekdoxa, qiyoslash, giperbola, litota, parafraza, personifikatsiya kiradi.

Metafora - so'z va iboralar o'xshashlik, o'xshashlik yoki taqqoslash asosida ko'chma ma'noda qo'llaniladigan uslubdir.

Metofora ko'proq quyidagilarga: 1) odamning tana a'zolari (qo'l, oyoq, bet, yuz, lab, tish, yelka), 2) kiyimlar va ularning biror qismiga (yoqa, etak), 3)-hayvon. parranda va hasharotlarning biror a'zosi (qanot, dum, tumshuq, shox); 4)o'simlik va uning qismi (ildiz, tomir); 5) qurol (nayza, pichoq) nomlariga asoslanadi. Masalan: Qishlog'imiz tog'ning etagiga joylashgan. (H. G'.) Uyimiz daryo yoqasidadir.

Qish chalar cholg'usin, esar yellar, Ko'k va yerda qor kular, o'ynar (H.O.)

Lab bo'lib ko'ringan g'uncha ekan,

Yuzi bo'lib ko'ringan dil. (U.)

Metonimiya qo'shnilik asosida bir so'zni boshqa so'z bilan almashtirish vositasidir.

Ko'zimning oldidan o'tadir g'amgin , Navoiy tobutin kcftargan Hirot. (A.O.)

3) muallif bilan asari orasidagi doimiy aloqa: Fuzuliyni oldim qo'limga

Majnun bo'lib yig'lab qichqirdi

Va Navoiy tushib yo'limga

Faryod bilan o'nudan turdi (H.O.)

O'n to'qqizga chiqasan bugun,

Uzoqdaman. Yo'q menda toqat (H.O.)

Sinekdoxa - metonimiya turlaridan biri - ular o'rtasidagi miqdoriy munosabat asosida bir ob'ekt ma'nosini boshqasiga o'tkazish. Sinekdoxa quyidagi munosabatlarga asoslanadi:

Odam a'zolari: o'n qo'lni og'zingga solma.

Kiyim va umng qismlari: liisobidan adashgan cho'ntagidanayrilar. (Maqol.)

Predmet, narsa, qurol: xamir uchidan patir, o'roq-o'roqchi .

Hayvon, parranda a'zolari: qizilishton (qush), tulki (tulki terisi).

Daraxt va mevasi: Namanganning olmasi hil-hil pishib-di. (Qo'shiq.)

Taqqoslash - bu bir hodisa yoki kontseptsiyani boshqasi bilan taqqoslash orqali tushuntiriladigan texnikadir. Bunda odatda qiyosiy bog'lovchilar qo'llaniladi.

Yo'lbars kabi, hayot tanani tirnoqlari bilan yirtadi,

Va osmon ong va yurakni kishanga oldi ... (Tohir Bobo).

Stilistik figuralar - bu badiiy ifodani yaratish uchun zarur bo'lgan me'yorlardan tashqariga chiqadigan maxsus burilishlar. Yana bir bor ta'kidlash kerakki, stilistik figuralar nutqimiz ma'lumotlarini ortiqcha qiladi, ammo bu ortiqchalik nutqning ifodaliligi va shuning uchun qabul qiluvchiga kuchli ta'sir qilish uchun zarurdir. Bu raqamlarga quyidagilar kiradi: Ritorik jozibadorlik - muallif intonatsiyasiga tantanavorlik, pafos, ironiya va boshqalarni berish.

Ritorik savol - gap so'roq shaklida ifodalanadigan nutq tuzilishi. Ritorik savol javobni talab qilmaydi, faqat bayonotning emotsionalligini oshiradi. Masalan, "men nechun seaman, Ózbekistonni?"

Epitet - biror narsa yoki hodisani belgilovchi va uning har qanday xususiyati, sifati, belgilarini ta'kidlaydigan so'z. Odatda epitet rangli ta'rif deb ataladi. Epitet- bu hodisa yoki ob'ektning badiiy tavsifini beruvchi obrazli ta'rif. Epitet taqqoslash bo'lib, sifatdash, shuningdek, ot, fe'l yoki qo'shimcha sifatida ifodalanishi mumkin.

Oltin kuz, ko'k dengiz, oppoq oy qish, baxmal teri, kristall jiringlash

Epitet haqida gapirganda uning etimologik kelib chiqishini bilish kerak. Shu ma'noda bu atama yunoncha so'zdan kelib chiqqan epiteton, bu "qo'shimcha" yoki "qo'shilgan" deb tarjima qilinadi. Demak, bu adabiy shaxs faqat o'ziga tegishli bo'lgan sifatni ta'kidlash uchun ismga qo'shiladi. Epitetning eng muhim xususiyati - bu otga ega bo'lgan sifatni saralash usuli bilan ifoda etishdir. Umuman olganda, namoyon bo'ladigan xususiyat ko'pchilik tomonidan tan olinadi, chunki bu u gapiradigan shaxs, hayvon yoki ob'ektning mohiyati yoki tabiatining bir qismi. Masalan, yumshoq asal.

Epitet adabiyot nazariyasining asosiy atamalaridan biri bo'lib, so'zning ta'ri fi bo'lib, uning ifodaliligiga ta'sir qiladi. Asosan, epitetlarni yozishda sifatlar qo'llaniladi. Ammo

qo'shimchalar ham keng qo'llaniladi, masalan, " issiq o'pish". Ismlar epitetlarni yozish uchun ishlatiladi (masalan: quvonch yig'lamoq), raqamlar (misol: birinchi do'st), shuningdek, fe'llar (masalan: ko'ngilli Yordam).

Epitet - matndagi joylashuvi va tegishli kontekst tufayli yangi semantik ma'no va ma'no kasb etadigan yagona so'z yoki butun ibora. Epitetning o'ziga xos ko'rinishi hali ham mavjud emas. Ba'zilar epitetlarning figuralarga tegishli ekanligiga ishonch hosil qiladilar, boshqalari jasorat bilan ularni she'riy tasvirning mustaqil vositasi sifatida yo'llar va raqamlar bilan tenglashtiradilar.

Epitet - bu badiiy matndagi so'z yoki ibora (sintaktik yaxlit), odatda she'riy, lirik, o'ziga xos ekspressiv xususiyatlarni o'z ichiga oladi va tasvir ob'ektida faqat unga xos bo'lgan narsani ta'kidlaydi. Epitet yordamida o'ziga xos noziklik, ifodalilik va chuqurlikka erishiladi. Epitetning tuzilishi odatda oddiy. Bu sifat + ot. Matndagi epitet ko'pincha aniqlangan so'zdan keyin postpozitsiyada paydo bo'ladi. Agar epitetlar matnda vertikal holda joylashgan bo'lsa, ya'ni bir-biridan ajratilgan bo'lsa, bu ularning o'ziga xos tovushini kuchaytiradi va matnga alohida chuqurlik beradi.

Epitetlarning vazifalari Epitetlarsiz nutq kambag'al va ifodasiz bo'lar edi. Axir, nutq tasviri ma'lumotni idrok etishni osonlashtiradi. Bitta to'g'ri so'z nafaqat fakt haqidagi xabarni, balki u qanday his -tuyg'ularni keltirib chiqarayotganini, bu haqiqat nimani anglatishini ham aytib berishi mumkin. Epithetslar berilgan his -tuyg'ularning kuchi va o'ziga xos xususiyatining jiddiyliги bilan farq qilishi mumkin. Masalan, "sovuq suv" deb ayting - va siz faqat harorat haqida taxminiy ma'lumotga ega bo'lasiz. "Muzli suv" deb ayting - va siz asosiy ma'lumotlar bilan birgalikda sezgilar, his -tuyg'ular, ifodali metaforik tasvirni va muzning tikanli va sovuq muzlashi bilan bog'lanasiz. Bunday holda siz epitetlarni ajrata olasiz tez -tez ishlatiladi hamma uchun tushunarli va tanish va o'ziga xos mualliflik huquqi, odatda yozuvchilarda uchraydi. Birinchisining misoli deyarli har qanday tavsiflovchi ta'rifdir Kundalik hayot: kiyim quvnoq ranglar, kitob zerikarli... Muallifning o'ziga xos epitetlarini tasvirlash uchun uni o'rganishga arziydi fantastika, eng yaxshisi - she'riyatda. Epitetlarni tasniflash va guruhlashning bir necha usullari mavjud. Bunday bo'linishning asosi epitetlarning tuzilishi, ularning kelib chiqishi, nutqda ishlatilish chastotasi. Epitetlar ma'lum bir xalqning tili va madaniyatining an'analarini aks ettiradi, shuningdek ularni tug'gan davrning o'ziga xos belgisidir. Turli darajadagi murakkablikdagi epitetlarning tasviriy misollarini keyingi davrlar folklor va adabiyotida uchratish mumkin.

Metafora epitetlari

Ushbu xil epitet metaforalardan tashkil topgan bo'lib, ularning sifati metafora ismiga qo'shiladi yoki qo'shiladi. Masalan: Ispan shoiri Luis de Gonoraning klassik "kristalli tormozi" suvlarning sekin oqishini nazarda tutadi.

Pejorative epithets - bu ergashgan ismning salbiy xususiyatlarini namoyon qiladigan va keltirib chiqaradigan narsalar. Ular odatda sub'ektiv ahamiyatga ega. Misol: Men zerikarli matematika darsiga borishni xohlamayman.

Qadrlovchi epitetlar

Ushbu turdagi epitet sub'ektiv ravishda ismning ijobiy fazilatlari va xususiyatlarini

ta'kidlashga qaratilgan. Misol: Kecha yegan salatim naqadar mazali edi!

Empatik epitetlar

Ular o'zlari qo'shilgan ismning o'ziga xos xususiyatini ta'kidlash uchun maxsus mas'ul bo'lgan epitetlardir. Misol: Mamlakat masxaraboz tomonidan boshqariladigan dekadent tsirkga aylandi.

Ijobiy epitetlar

Ushbu epitetlar - qabul qiluvchining diqqatini va qiziqishini saqlab qolish uchun vergul bilan ajratilgan narsalar. Misol: Uning g'amgin, g'amgin, xarob ruhi.

Epik epitetlar

Epos epitetlari - bu romanlar, xususan, eposlar ichida biron bir belgi nomiga hamroh bo'ladi. Misol: Umar Zakunchi, Akbarali Mingboshi, Qodir Qassob

Epitetlarga ba'zi misollar:

Qizil tong.

Farishtaning nuri.

Tez fikrlar.

Kranchi odam.

Oson o'qish.

Oltin odam.

Kompyuter odami.

Ajoyib kech.

Yong'in kuylash.

Xulosa qilib aytish mumkinki, epitet — stilistika va poetika termini; antik davrdan ma'lum badiiytasviriy vositalardan. Narsa va hodisalarga, tushuncha va h.k.ga xos xususiyatlarni obrazli tavsiflash. Aksariyat hollarda sifat, shuningdek, ravish, ot, son, fe'l vositasida ifodalanadi (mas-n., zar do'ppi, qutlug' kun, hovliqib gapirdi kabi). S. gapni, iborani shunchaki bez*ash vositasi emas, balki u mazmun bilan aloqador bo'lib, nutqning mantiqiy, psixologik, lingvistik, adabiy va boshqa jihatlarida namoyon bo'ladi. Predmetni uning boshqa turlaridan ajratib ko'rsatuvchi ("murg'ak she'r" kabi) oddiy mantiqiy ta'rifdan farq qilib, S. predmetning yo bironbir xususiyatini ajratib ko'rsatadi ("chetan arava") yoki istiorali epitet sifatida unga boshqa bir predmetga xos xususiyatni ko'chiradi ("kumush qish", "zumrad bahor", "uchqur ot" kabi). Xalq og'zaki poetik ijodida sodda va doimiy S.lar ko'p qo'llaniladi ("pahlavon yigit", "cho'ri qiz", "uchar gilam" kabi). Sharq va, jumladan, o'zbek mumtoz adabiyotida ham ayrim S.lar ("bodomqovoq", "pistadahan", "sarvqomat" kabi) ko'p takrorlanib, doimo uchrashi oqibatida qo'shma sifatlarga — murakkab S.larga aylanib ketgan ("bodomqovoq qiz", "sarvqomat juvon" kabi). Adabiy-tarixiy taraqqiyotning har bir bosqichiga xos S.lar bo'ladi. S.lar tizimida muayyan adabiy davrning, yo'nalishning, yozuvchining uslubi o'z aksini topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi haqida". O'zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti. 7-noyabr 2014-yilda asl nusxadan arxivlandi. Qaraldi: 4-fevral 2014-yil. A

2. O'zbek tilining izohli lug'ati (1981) – 1981-yil chop etilgan ikki jildli izohli lug'at;
3. O'zbek tilining izohli lug'ati (2006-2008) – yuqoridagi lug'at asosida tayyorlanib, 2006-2008-yillarda chop etilgan besh jildli izohli lug'at.